

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar

Doktori Iskola

Bakos Tibor

Az Orosz és Ukrán harsonaiskola kialakulása a
kezdetektől napjainkig

DLA értekezés tézisei

Témavezető: Dr. Farkas István Péter harsonaművész,
egyetemi tanár

2017

A kutatás előzményei, motiváció

Disszertációm témájának az orosz és ukrán harsonaiskola kialakulását választottam. Ez a két iskola óriási fejlődésen ment keresztül, ami elsősorban az oktatók módszertani munkásságának is köszönhető. Tanulmányaimat külföldön, Ukrajnában végeztem, és az ottani köztársasági és országos versenyek során arra a megállapításra jutottam, hogy mindenhol másképp játszanak. Az orosz iskolán belül is jelentős különbségek voltak a leningrádi és a moszkvai iskola képviselői között. Ekkor fogalmazódott meg bennem először a kérdés, hogy miért, később pedig az elhatározás, hogy ezeknek a különbségbeli okait kutassam.

Oroszország, és mellette Ukrajna is jelentős elszigeteltségben élt Európától a XV. században. A Pravoszláv egyház hangszeres zenét elutasító és tiltó álláspontja nagyban befolyásolta ezeknek az országoknak a zenei kulturális fejlődését. Kivétel volt a nyugati ukrajnai terület, mely a Lengyel fennhatóság alatt állt ez időben, és itt a zenei céhek is hamar megalakultak.

Óriási változás következik áll be a XVII. században. I. Alekszej Mihajlovics cáρ parancsára külföldi zenészeket szerzödtetnek Oroszországba. Fia, I. Péter uralkodásának idején már megalakul az első katonazenészeket képzö iskola. Az 1711 – es cári ukáznak köszönhetően minden katonai ezrednek rendelkeznie kellett zenekarral. Mivel a hazai képzés még nem, vagy csak részben indult be, így a zenészeket külföldröl szerzödtetik Oroszországba. Sok kiváló zenész özönlik be az országba, köztük harsonások is. Ezek a külföldi zenészek, elsősorban a német nyelvterületekröl érkezök, kezdik meg a helybéli ifjak, elsősorban szegény sorsú, vagy árva gyermekek zenei oktatását. Az orosz és ukrán iskolaalapító személyek életútját elemezve az esetek többségében olyan sorsokkal találkozhatunk, akik a szegénységböl, vagy az árvaságböl fúvós zenekarba kerültek, itt megfelelő alapképzést követően szakközépiskolai tanulmányokat folytattak, majd zenei felsöfokú intézmények tanulói lettek. Ezek elvégzése után jobbnál jobb szimfonikus zenekarok, vagy operaházak zenekaraiban folytatták pályafutásukat és a tanári pályára lépve maradandót alkottak.

Az orosz és az ukrán harsonaiskoláról, és az iskolaalapító személyekről, munkásságukról magyar nyelvű kiadvány még nem jelent meg, így a tanulók többsége azt sem tudja, ki az a Blazsevics, és miért írt olyan nehéz etűdöket?

Arról, hogy Eugen Reiche élete nagyobb részét Oroszországban töltötte, és az iskolaalapításból aktívan kivette részét, nem sokan tudnak. A rézfűvós kvintett műfaj megalkotójáról, Viktor Ewaldról sem sokan tudják, hogy Oroszországban született, és ott írta meg rézfűvós kvintettjeit. Dolgozatomban beszámolok kutatásaim eredményeiről bemutatva a XIX. és a XX. századi iskolaalapító személyek életútját munkásságukon keresztül.

Források

A témához kapcsolódóan bőséges orosz és ukrán nyelvű forrásanyagra bukkantam. Ezek közül a legfontosabbnak Viktor Szumerkin *Trombon* (Moszkva: Muzyka, 1975), *Metodika obucsenija igre na trombone* (Moszkva: Muzyka, 1987) *Metodika obucsenija igre na trombone* (Szankt – Peterburg: Politechniceszkij Universzitet, 2005), Gerold Marcenyuk *Ukrajinszke trombonove vykonavsztvo v konteksztii Jevropejszkogo duhovogo muzycsnogo misztectva* (Kijev: Inform – analit. agensztvo, 2013), Borisz Manzszora *Metodyka navcsannja gry na tromboni* (Kijev: Muzycsna Ukrajina, 1976), Jurij Uszov, *Isztorija Otecsesztvennogo iszpolnitelysztva na duhovyh insztrumentah* (Moszkva: Muzyka, 1986) *Isztorija zarubezsnnogo iszpolnitelysztva na duhovyh insztrumentah* (Moszkva: Muzyka, 1989), Sz. Levin *Duhovyje insztrumenti v isztorii muzykalnoj kultury I – II* (Leningrad: 1973, 1983), Adam Karsz *Isztorija orkesztrovki* (fordítás angol nyelvről Moszkva: Muzyka 1989) című könyveit tartottam.

Nagyon magas színvonalú műveknek tartom V. Szumerkin három könyvét. Az első kötetben Szumerkin a harsona történetét dolgozza fel, a második és harmadik kötetben a harsonázással kapcsolatban szóba jöhető kérdéseket tárgyalja. Ez a két kötetet az orosz és ukrán harsonások asztali bibliájaként tartják számon. Viktor Batasov, a moszkvai Konzervatórium professzora fundamentális módszertani munkának nevezi Szumerkin könyveit, melyben egyesíti a modern

külföldi módszertani nézeteket a Szentpétervári és a Moszkvai Konzervatóriumok tanítási elveivel.

Magas szintű műnek tartom Gerold Marcenyuk könyvét. Ez a mű nagy segítséget nyújtott és irányt mutatott az ukrán harsonaiskola kutatásában.

Borisz Manzora könyve az első ukrán nyelven megjelenő harsonás módszertani kiadvány volt a Szovjetunióban. Manzora nagy precizitással a legapróbb részletekre is odafigyel, tanácsai a mai napig aktualitással bírnak.

Az orosz és ukrán nyelvű szakirodalom mellett tanulmányoztam Trevor Herbert *The Trombone* (Yale University Press, New Haven and London, 2006) és David M. Guion *The Trombone, Its History and Music, 1697 - 1811* (New York London, Paris Montreux Tokyo Melbourne: Gordon and Breach, 1988) című könyveit is, melyek segítségemre voltak a harsona történetével, és az európai harsonaiskolák kialakulásával foglalkozó témakörök kutatásában.

Nagy szerencsére kutathattam a Lembergi Nemzeti Zeneakadémia, és a Kijevi Nemzeti Zeneakadémia könyvtáraiban, a Lembergi és a Lucki Volynyi Megyei levéltárakban is. Sok forrásanyagot köszönhetek Moszkvában és Szentpéterváron élő és dolgozó zenész barátaimnak.

Az internet adta lehetőségeket is sikerült kihasználni a munkám során, itt elsősorban Will Kimball kimballtrombone.com honlapján található információkra, és az Orosz Harsona Szövetség honlapján fellelhető értékes és máshol meg nem található cikkekre és tanulmányokra gondolok. Szintén az internetnek köszönhetően a Skype programon keresztül rengeteg személyes beszélgetést folytattam olyan harsonás kollégákkal, akik személyesen ismerték a kutatásom köréhez tartozó iskolaalapító tanárokat.

Az értekezés felépítése, vizsgált területek

Dolgozatom hat részből áll. Az első fejezetben a harsona kialakulásával, evolúciójával és alkalmazási területeivel foglalkozom. Ebben a témában a disszertáció szűk keretei miatt nem törekedtem a teljességre és a részletességre. A második fejezet az orosz és ukrán zenei élet kialakulásának történelmi és kulturális előfeltételeit vizsgálja, melyek a két ország nemzeti harsonaiskolájának

a megalakulásához vezetnek. A harmadik fejezetben az orosz és ukrán harsonaiskolákra hatást gyakoroló nyugat európai harsonaiskolák megszületését tárgyalom. A negyedik fejezetben a harsona alkalmazását vizsgálom nyugat európai, orosz és ukrán zeneszerzők műveiben. Az ötödik fejezetben az orosz és ukrán harsonaiskolát megalapító személyek életútjának, munkásságának és nézeteiknek a bemutatására törekedtem. A hatodik fejezetben orosz és ukrán szerzők módszertani munkáival és harsonaiskoláival foglalkozom.

Módszerek és eredmények

Kutatásom alapját a szakirodalom alapos tanulmányozása, levéltárakban és könyvtárakban végzett kutatások, a témához kapcsolódó tudományos munkák, dolgozatok elemzése, és személyes kapcsolatok során folytatott beszélgetések során szerzett információk alkotják. Dolgozatom újszerűsége a téma újszerű megközelítéséből, a két országban kialakuló zenei kultúra, kialakuló harsonaiskolák párhuzamos kutatásából és bemutatásából fakad.

A kutató munka során sok érdekes, eddig számomra ismeretlen információhoz jutottam. Ezek közé tartozik az orosz és ukrán jobbágy zenekari kultúra kialakulása, az ott folytatott zenekari akadémiához hasonló oktatási forma alkalmazása.

Meglepő információ volt számomra III: Sándor cár rézfúvós hangszerek iránti szeretete, rézfúvós kamarazenei tevékenysége. A kutatásnak köszönhetően megismerkedtem sok olyan módszertani munkával, melyek megkönnyítik a felmerülő problémák, problémakörök megoldását.

Szándékomban áll a kutatási terület kiszélesítése, mely az egész szláv harsonaiskola kialakulásának körülményeit, fejlődését, elért eredményeit, valamint a mai helyzetét tartalmazná.

Válogatott irodalomjegyzék

- Apatszkij V. N. (1989): *Teorija i praktika igry na duhovyh insztrumentah*. Muzycsna Ukrajina. Kijev
- Bolotin Sz. (1969): *Biograficseskij szlovar muzykantov – iszpolnitelej na duhovyh insztrumentah*. Muzyka. Leningrad.
- Blazsevics V. (1925): *Skola dla razdvizsnogo trombona*. Muzykalnij Szektor Goszudarsztvennogo Izdatelysztva. Moszkva.
- Carse A. The History of Orchestration, fordította E. Lenivcev, V. Ferman, N. Korndorf (1989): Muzyka. Moszkva.
- Gordijcsuk M. (1969): *Ukrajinszka radjanszka szimfonicsna muzyka*. Muzycsna Ukrajina. Kijev.
- Guion M. D. (1988): *The Trombone, Its History and Music, 1697 – 1811*. Gordon and Beach. New York London, Paris Montreux Tokyo Melbourne.
- Kornij L (1996;1998): *Isztorija Ukrajinszkoji muzyki I – II*. M. P. Koc. Kijev – Harkiv – New York.
- Kyjanovszka L. (2000): *Ukrajinszka muzycsna kultura*. Azton. Ternopily.
- Levin Sz. (1973; 1983) *Duhovyje insztrumenti v istorii muzykalnoj kultury I.- II*. Muzyka. Leningrad.
- Manzsora B. (1976): *Metodyka navcsanna gry na tromboni*. Muzycsna Ukrajina. Kijev.
- Marcenyuk G. (2013): *Ukrajinszke trombonove vykonavsztvo v konteksztii Jevropejszko go duhovogo muzycsnogo misztectva*. Inform. – analit agensztvo. Kijev.
- Szumerkin V. (1975): *Trombon*. Muzyka. Moszkva.
- Szumerkin V. (1987): *Metodika obucsenija igre na trombone*. Muzyka Moszkva.
- Szumerkin V. (2005): *Metodika obucsenija igre na trombone*. Politechnicseskij Universzitet. Szankt Peterburg.
- Trevor H. (2006): *The Trombone*. Yale University Press. New Haven and London
- Uszov J. (1986): *Isztorija otecsesztvennogo iszpolnitelysztva na duhovyh insztrumentah*. Muzyka. Moszkva.
- Uszov J. (1989): *Isztorija zarubezsno go iszpolnitlyisztva na duhovyh insztrumentah*. Muzyka. Moszkva.

Usov J.(1976): Metodika obucsenija igre na duhovyh insztrumentah. Muzyka.
Moszkva.